

**O`QITUVCHINING TA`LIM TEXNIKASI VA TA`LIM JARAYONIDAGI KASBIY
MAXORATIDA MIMIKA VA PANTAMIMIKA, VERBAL VA NOVERBAL TA`SIR ETISH
MEHANIZMLARI**

Sharapova Dildora Baxtiyarovna

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi "Pedagogika va psixologiya" kafedrası o`qituvchisi

Matchanova Darmonjon Umidbek qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Tibbiy biologiya 3-kurs talabasi

"Bizni hamisha o`ylantirib keladigan yana bir muhim masala-yoshlarimizning odob-axloqi, bilimi, bir so`z bilan aytganda dunyoqarashi bilan bog`liq. Bugun zamon shiddat bilan o`zgarimoqda. Bu o`zgarishlarni hammadan ham ko`proq his etadigan kim? Yoshlar! Mayli, yoshlar o`z davrining talablari bilan uyg`un bo`lsin. Lekin ayni paytda o`zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug` zotlarning avlodimiz, degan da`vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o`zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Ta`lim-tarbiya va yana tarbiya"

Shavkat Mirziyoyev Miromonovich

Annotatsiya. *Mazkur maqola o`qituvchining ta`lim texnikasi va ta`lim jarayonidagi kasbiy maxoratida mimika va pantamimika, verbal va noverbal ta`sir etish mehanizmlarini o`rganishga bag`ishlangan.*

Tayanch tushunchalar: *ta`lim texnikasi, kasbiy mahorat, mimika, pantamimika, verbal ta`sir, noverbal ta`sir.*

Аннотация. *Данная статья посвящена изучению механизмов пантомимы и пантомимы, вербального и невербального воздействия в педагогической методике и профессиональном мастерстве педагога в образовательном процессе.*

Ключевые слова: *педагогические приемы, профессиональные навыки, пантомима, пантомима, вербальное воздействие, невербальное воздействие.*

Annotation. *This article is devoted to the study of the mechanisms of pantomime and pantomime, verbal and non-verbal influence in the pedagogical methodology and professional skills of the teacher in the educational process.*

Key words: *pedagogical techniques, professional skills, pantomime, pantomime, verbal influence, non-verbal influence*

Mamlakatimizda ta`limni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor sohasi deb e`lon qilinishi, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida demakratlashuv va insonparvarlik tamoyillarining targ`ib etilishiga zamin yaratdi. Pedagoglar faoliyatiga doir hamda ta`limga oid qarorlar mazmun-doirasida yoshlarni har tomonlama mukammal qilib tarbiyalash masalasi ko`rib chiqildi.

Pedagogik texnika – o`qituvchining nafaqat ta`lim-tarbiya, balki butun kasbiy faoliyatida zarur bo`lgan umumiy pedagogik bilim va malakalari majmuidir. Pedagogik texnikaning muhim jihatlari bu avvalo o`qituvchining mahoratini belgilovchi kasbiy ko`nikmalari hisoblanadi, ya`ni o`qituvchining savodli va ifodali so`zlay olishi, o`z fikr mulohazasini tushunarli va aniq yetkazib bera olishi lozim.

Har bir pedagog ta`lim-tarbiya tomonidan “mimik va pantomimik” qobiliyatlarga va albatta psixologik bilimga ega bo`lishlari shart.

Hozirgi kunda pedagogik texnika tushunchasi ikkita guruhga bo`lib o`rganiladi:

- 1) O`qituvchining shaxsiy axloqiy fazilatlari va hulqi;
- 2) O`qituvchining shaxs va jamoaga ta`sir ko`rsatish malakasi;

- O`qituvchining shaxsiy axloqiy fazilatlari va xulqi ya`ni ta`lim-tarbiya jarayonida o`zini va xatti-harakatlarini boshqara olishi, ta`lim-tarbiya jarayonida o`z hissiyotini va kayfiyatini jilovlay olishi va turli nojo`ya ta`sirga berilmaslik va perseptiv qobiliyatlarga egaligi, nutq texnikasini bilishi va o`z o`rnida qo`llay olishi kerak.

- O`qituvchining shaxs va jamoaga ta`sir ko`rsatish malakalari bilan bog`liq bo`lib, bu guruh ta`lim tarbiya jarayoning texnologik tomonini qamrab oladi. O`qituvchining didaktik, tashkilotchilik, konstruktiv, kommunikativ qobiliyatlarima`lum bir reja asosida o`z oldiga qo`yilgan talablarni bajarilishini nazorat qilishi, ta`lim muassasasida va o`quvchilar jamoasida ta`lim tarbiya bilan bog`liq bo`lgan ijodiy faoliyatini tashkil eta olishi, o`quvchilar bilan pedagogic muloqot jarayonini bior muvozanatda saqlab qola olishi kerak.

Mimika – bu, o`z fikrini, kayfiyatini, hissiyotini ya`ni ichki dunyosidagi holatini yuz ifodasi orqali namoyon qilish san`ati hisoblanadi. O`qituvchi chehrasining ifodasi o`quvchilarga maksimal darajada o`z ta`sirini ko`rsatadi. O`quvchilar o`qituvchining xatti-harakati, muomalasi, yuz ifodasiga qarab ularning munosabatini uqib oladilar. Shuning uchun ham nafaqat peadagokikada balki barcha kasb hodimlari shaxsiy hayotidagi ba`zi noxushliklarni, muommolarni, g`am tashvishlarini mimikasi orqali ifodalashi mumkin emas. Chunki ushbu muammolar o`qituvchining pedagogik faoliyatiga, dars mashg`ulotlarini mukammal darajada bajarishiga o`zining salbiy ta`sirini ko`rsatadi. Pedagogik faoliyatida o`qituvchining chehrasida ya`ni mimik belgilarida o`quvchilarga dars faoliyatida yordam bera oladigan ularni darsga qiziqishlarini orttira oladigan umuman olganda ularga motivatsiya bo`la oladigan individual xarakterga ega bo`lishi kerak. O`qituvchining mimik ifodasi ta`lim-tarbiya qonuniyatlariga mos ravishda ishonch, ma`qullash, faxrlanish, qiziqish, ta`qiqlash, norozilik, e`tiroz kabi xususiyatlari bayon qilinishi lozim. Bu esa pedagogning o`quvchilar diqqatini bo`lmagan holda ta`lim metodini samarali olib borishga yordam beradi.

Pantomimika – bu, o`qituvchining gavdasi, qo`l-oyoqlarini harakatini tartibga soluvchi uslubdir. Pedagogik jarayonda o`qituvchining o`quvchilar bilan muloqoti muhim ahamiyat kasb etadi biroq o`qituvchining o`quvchilar bilan muloqotida o`qituvchining pantomimikasi to`g`ri ifodalanmasa ta`lim-tarbiyaga asoslangan muloqot natija bermasligi mumkin. Agar o`qituvchi har qanday pedagogik ma`lumotlarining obrazini yarata olsa o`quvchilar bundan

zavqlanadilar chunki ularning his tuyg`ulari tashqi dunyosi bilan qo`shilib psixologik tomondan butun ongini mavzuni mazmuniga, darsni o`zlashtirishga qaratadilar. Pantomimika gavdasini tik tutib yura olishi, oyoq harakatlarining bir-biriga mosligi boshining turli harakatda ifodalay olishi o`qituvchining o`ziga, bilmiga bo`lgan ishonchini bildiradi. O`qituvchining pantomimikasi ortiqcha xatti-harakatlardan holi bo`lishi kerak.

Masalan: auditoriyada orqaga oldinga tez-tez yurish, qo`llari bilan tez-tez turli xil imo-ishoralar qilishi, boshini har tomonga tashlashi.

Bunday holatlar o`quvchilarni darsda e`tiborini bo`linishi asosiysi o`quvchilarda hurmatsizlik hissini keltirib chiqaradi. O`qituvchi dars jarayonida faqat to`g`riga yurishi tavsiya qilinadi chunki o`qituvchi old tomonga yurayotganda muhim ma`lumotlarni namoyon qilishi mumkin shuningdek bunday holatda o`quvchilar bu ma`lumotlarni diqqat bilan eshitayotgan bo`ladilar.

Biz yuqorida aytib o`tganimizdek, pedagogikada muloqot muhim ahamiyatga ega, shuningdek, muloqot psixologiyasining asosiy vazifalaridan biri ham pedagoglarning quyidagilardan foydalanishidir:

- O`quvchilarni faollikka undovchi muomalaviy imkoniyatlar mavjudligini ta`kidlab o`tish;
- O`quvchilarni kasbiy layoqatini faollashtirishga qaratilgan muloqotni shakllantirish;
- O`zaro ta`sir etishning ayrim oqibatlarini hisobga olish.

Muloqotda odatda “verbal va noverbal” kommunikatsiya turlari farqlanadi

a. VERBAL – nutq so`zlash, ma`ruza, suhbatlashish, savol-javoblar, bahs-munozara, muzokara, axborot va ma`lumot berish, kengashish, maslahatlashish va tanbeh berish;

b. NOVERBAL – imo-ishora, qo`l va gavda harakatlari yordamida ma`lum ma`no-mazmunni ifodalash yoki ta`kidlash;

Pedagog faoliyati davomida ham verbal ham noverbal muloqot juda katta ahamiyatga ega chunki verbal va noverbal muloqot turlari bir-biriga chambarchas bog`liq ya`ni o`qituvchi dars mobaynida nutq so`zlayotganida yoki turli hil suhbatlarni olib borganida imo-ishoralar yoki gavda harakatlaridan foydalangan holda o`quvchilarga uqtirishga harakat qiladi shunday ekan biz pedagogika faoliyatida bir-biriga bog`liqliklarni ko`rishimiz mumkun.

Xulosa o`rnida shuni ta`kidlab o`tishimiz kerak-ki, har bir pedagog o`zining fani bo`yicha yetarlicha bilimga va qobiliyatga ega bo`lsa, kelajagimiz yoshlari bizdanda bilimli va malakali bo`ladi. Taraqqiyotni rivojlantirish strategiyasida belgilangan choralar bo`yicha faoliyat olib borish ortidan, biz yoshlar yuksak natijalarga erishamiz, bejizga kelajak yoshlar qo`lida deb bot-bot tarorlamaydilar, zero, kelajagimizning poydevorini mustahkamlash uchun biz bugundan, hozirdan harakat qilishimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O`zbekiston Respublikasi oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligi “Umumiy Pedagogika” (N.Atayeva, F.Rasulova, M.Salayeva, S.Hasanov, 2012)
2. O`zbekiston Respublikasi oliy va o`rta maxsus ta`limvazirligi “Pedagogik texnologiyalar va pedagogic mahorat” (H.T.Omonov, N.X.Xo`jayev, S.A.Madyarova, E.U.Eshjonov, 2009)
3. Ахмедова, М., & Нарметова, Ю. (2022). Neyropedagogika va neyropsixologiya rivojlanib kelayotgan yangi fan sohasi sifatida. Общество и инновации, 3(2/S), 103-109.
4. Akhmedova, M. T., Narmetova, Y. K., Nurmatova, I. T., & Malikova, D. U. K. (2022). Communicative Competence Formation in Future Teachers Based on an Integrated Approach. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 9(4), 54-60.
5. Мелибаева, Р., & Ахмедова, М. (2021). Бола нутқини чиройли ривожлантириш-ноадабий сўзлар таназзулидир.
6. <https://www.sbtsue.uz/uz/news/view/324> “Ta`lim-tarbiya tizimi”
7. Sharapova D.B. УЙ БЕКАЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ FORMATION OF PSIXOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES (ITALY CONFERENCE) 2022, 24-31b.